

Kadar je čas drestenja pretekkel, se družba loči in nje udje se več ne poznajo. Vse drugače pa je pri velikih ribah, posebno pri roparicah. Te se pa že dolgo prej eno drugo poiščejo in spoznajo, in dasi ravno ne živé v bližnji dotiki, kajti to jim ne pripusti njih kruhoborstvo in nevošljivost, vendar ne živé predaleč ena od druge. Ako vjame n. pr. ribič samico, skoraj za gotovo vjame kmalo tudi samca. Ako nastane o času drestenja toplo in soparno vreme, to drestenje jako pospeši. Skoraj neverjetno je, kak vpliv razodeva v zraku nahajajoča elektrika na prebivalce vodne, posebno na linje, some, jegulje in ščuke. Med gromom in bliskom zapuste te živali svoja prebivališča in ležišča, postanejo zelo nemirne; gnjeto se vse na križem in drenjajo se k bregu, kakor bi hotele iz vode ubežati, in si na suhem zavetja iskati. O takem času so tako zmedene, da jih ribči velike množine v nastavljene mreže vjamó. V tem so podobne ovcam; kamor ena plava, tje se gnjete vse za njo, in tako bogato poplačajo obilni trud ubozega ribiča. Kadar so se ribe nehale drestiti, potem so trudne, so mirne, manj žro, kakor po navadi, še večkrat po več tednov ne prikažejo, in so tudi manj okusne za jed. Vkljub temu pa vendar ravno o času drestenja navadno največ rib polové. Da pa ribe ne uživajo in ne jedó vsaki letni čas z enako slastjo, da so celo dostikrat tudi škodljive, to vedo le predobro na Angleškem.

Tako pripovedujejo, da naj se ščuka nikar ne jé neuživa od meseca svečana do konec vel. travna; linj od vel. travna do vel. serpana; losos od sušca do konec rožnika; ostriz ali okun od m. travna do rožnika; karp od m. travna do m. serpana. Zato, ker so ta čas derstenja neokusne, ali pa nektare še celo strupene.

*Fr. Gk.*

## Metelko

v

### slovenskem slovstvu.

58. Vzajemnost slovenskega z drugimi sorodnimi jeziki — je Pismenici pristavek, ki ga je nemški spisal profesor P. Petruzzi, slovenski pa nekoliko predelal prof. Fr. Metelko. Menda zadnji njegov slovstveni spis, jezikoslovcem zanimiv tudi sam po sebi, je natisnjen v gimnazijskem izvešči ljubljanskem l. 1864 v obliki, v kateri ga je doveršil Metelko sam. Tukaj naj se ponatisnejo le bolj splošnje reči.

„Če se kterikoli jezik po zalogah njegovih besed in sestavkov premisli, se najde po pridnem preisknanji, de je ne le stvarivna ampak tudi razdjavna moč nad njim gospodarila. Nobenemu jeziku, kar jih je, se

ne morejo vse njegove korenine popolnoma odkazati, nobenemu vse njegove po pravih postavah nekdanj izobražene besede poverniti. Ta dvojna težkota zmirej zoperva jezikoslovcem ne le v novih jezikih, kateri pri vsi svoji lepôti in môči več znamenj razdjanja kakor popolnomasti na sebi imajo, ampak tudi v starih v izobraženi skorej doveršenih jezikih. Velikrat ga serce boli, de je jezik nekoliko korenin, pravi pomen svojih izobraznih zlogov, ali svojo svést izobrazne postave, tedaj dëloma ali popolnoma svojo stvarivno moč zgubil. De je temu res tako, se toliko bolj razločno pokaže, če se kak jezik v različnih dobah njegovega življenja premisli, n. pr. nemški jezik od Ulfilas-a do naših časov. Tako se pridobi veliko število pred neznanih korenin, se najde pravi pomen izobraznih zlogov, in se začne dobivati predčutek izobrazne postave jezika. Ta znanost dobí toliko večí oségo in podlogo, kolikor več sorodnih jezikov n. pr. sanskriški, greški, latinski, nemški in slovenski se med seboj primerja.

O priméri pa se mora na dve reči gledati: 1) na enakost ali enorodnost besed in na osebitost jezika; 2) po spoznani enakosti se morajo dvoje beséde na tanko razločiti, namreč take, ktere so več jezikom enakopravno prirojene in jim že od začetka prilastene, in take ki so po zadobljeni samostojnosti jezikov po svoji potrebni ali nepotrebni vzajemnosti pozneje privzete. Po skerbnem primérjenji omenjenih jezikov ménim, de smem novakom v jezikoslovji v razsojevanje sorodnih besed te vodila priporočiti: 1) na oblike, izraze in sostave jezika se mora bolj gledati kakor na enakoglasne besede; 2) več jezikom prirojene so večí dël tiste besede, ktere, čeravno dozdevne različnosti, se dajo po znani postavi glasoménje na enak korén izpeljati; 3. samôtna beseda brez koréna in vej je skoraj gotovo od ktere ptujščine prišla 4) znamenje prederznosti, enostranosti in silne nevednosti je, če kdo, kar e več jezikom v lasti, le samo svojemu jeziku prilastiti hoče...

Skušnja uči, de vsak narod, ko se začne z drugimi narodi pečati, od njih nove umévke in z njimi vred tudi nove besede dobiva, in ta silno priložin osrede, svoj jezik obogatiti, se ne da popolnoma ovreči, če le privzeta beseda gladko teče, in mém družih nobenih gerbancov ne dëla. Tako so tudi Slovenci, kar so se v keršćanstvo spreobrnili, od svojih sosednjih Nemcev, Lahov in Turkov veliko ptujih besed privzeli, kterih ene so se tako spremenile, de se njih izvirnost težko spozná; ene so pa v svoji ptuji izviri popolnoma nespreminjene ostale. Kaj posebnega je pa še to, de so se ene tukaj nespreminjeno ohranile, na svojem dômu pa sčasoma tako popačile, de jih brez doveršenega jezikoslovja skorej ni mogoče spoznati.

Iz omenjenih besed, kakor tudi iz ohranjenega dvojnega števila, ki so ga tudi Greki in Gotje iméli, pa iz nepreminjenga skazavnega in

storičnega naklona, verh tega tudi iz pravoredne preménje vsih glasnikov se razločno vidi, da so se Slovenci od nekđaj pravoreda svojega jezika terdo deržali, in ob času, ko so Nemci svoje besede mnogokrat premínili ali predrobili, so jih Slovenci v izvirni obliki, v kateri so jih bili prejeli, zvesto ohranili.

Lahko je skazati, de se besede Sanskritu sorodne v nobenem jeziku indo-germanskega rodu niso v tolikem številu in v toliki čistóti ohranile kakor v slovenskem, in de pravoredna lastnija preménje vsih glasnikov je v slovenskem nar bolj vterjena. — V furlanskem je slovenščina skorej popolnoma zaterta. V resnici žalosten spomin, če se pomisli, de po vsi Karnii ali po vsi ondotni planjavi do adriškega morja je slovenščina od časa Karljna velicega, razun enih besed, ki se tudi še po italiansko izgovarjajo, popolnoma zginila. Pogostno topljenje ali jotiranje enih soglasnikov je ondi skorej edino znamnje slovenskega rodu. Tudi lastne imena so se veči del silo preminile, in le s težo se njih prava izvirnost najde. De se narodska mlačnost, nar nevarniši podkopovavka slovenščine, odverne, in Slovencem, ki svoje poglede proti jugu obračajo, njih lastnija ohrani, je naša dolžnost ljudem s prijetnimi in lahko umevnimi bukvmi k veči oliki pomagati, in pri njih veči in veči ljubezen do maternega jezika in domovine buditi.

Veliko besed je v našem jeziku, ki so besedam mnogoterih drugih jezikov ali popolnoma ali nekoliko, bolj alj menj enake, od katerih se pa vender v resnici ne more reči, de so jih Slovenci od drugih narodov ali pa drugi narodi od Slovencev vzeli; ampak so le občinska last mnogih narodov. — Kdor pa hoče vso sostavo kakega jezika razložiti, mora več jezikov v priméro vzeti: ravno tako, kakor se v rastlini doveršena znanost enega zeljišča po vsih njega razmerah brez znanosti družih sorodnih zeljišč nikakor ne more zadobiti.

Z dokazano sorodnostjo jezikov se pa ne smejo tiste ptujke zagovarjati, ki so se v poznejih časih v slovenski jezik sosebnó iz nemškega vrinile, in sčasoma nekatere slovenske besede odrinile in skorej v pozabljivost pripravile: tacih ptujih besed se je treba skerbno ogibati; ker take ptujke čistoto lepega slovenskega jezika pokvarijo, dvomljivosti v zrékih napravljajo, in nas od naših bližnjih bratov, družih Slovanov ločijo.

Še veliko bolj pa, kot v posámeznih besedah, se je treba v skladnji nemškarije varovati, ktera nam celo velikrat terdôbo v zrekih, nerazločnost in dvomljivost prinese. Nekteri pisatelj je nemškega duhá takó navdan in slovenskega tako prazen, da s slovenskimi besedami nemško piše; kdor ga tedaj hoče prav razuméti, mora, kadar bere, nemško

misliti, sicer ne bo lahko posnel pravega sinisla ali poména: komur je pa nemški jezik ptuj, si bo pri taki slovenščini zastonj glavo belil. —

Od vzajemnosti slovenščine še zadnjič sploh opomnim: Besede, ktere so iz prvih časov, ko so bili Slovence z drugimi narodi še enega debla, drugim jezikom enake, so Slovencem ravno tako kot drugim narodom občinska sveta last. Besede pa, ki so se v poznejših časih iz ptujih jezikov v slovenščino priklatile, in velikrat boljši slovenske izreke ali izraze odrinile ter v pozabljivost pripravile, so slovenščini v nadlego ali pogubo, in jih je treba z boljšimi nadomestiti. Za tega voljo se mi je potrebno zdelo, teh in unih besed tukaj nekoliko na znanje dati in pokazati, ktere in kako je treba z drugimi boljšimi zmeniti. Se posebno pa se je treba varovati (kar se skorej ne more prepogosto priporočiti in zaterditi) v pisanji ptuje skladnje (Syntax), ktera je slovenskemu miselstvu ali duhu nasproti, ker ta še veliko bolj od posameznih besed svobodno razvijatev in razcvetev slovenščine ovira in zaderžuje. Kar dobrotljivi Bog odverni, in blagoslovi blago prizadevanje Slovincem!

## Spomini na Dunaj in okolico.

Posnel po svojem dnevniku Josip Levičnik, ljudski učitelj.

(Dalje.)

Moje načelo:

Kar lepega vidiš, hvalevrednega slišiš, koristnega skusis, zapiši! — Po tej poti otmeš marsikaj pozabljivosti, in postavljaš hkrati sam sebi stalni spominček po prislovcu latinskem: „Littera scripta manet“, ali po našem: „Zapisana čerka ostane“.

Potrudi se zdaj, blagi sobrat moj, z manoj na mesto, kjer se iz tal dviguje ter primikuje k svoji doveršenosti ena naj lepših in naj krasnejših dunajskih stavb, namreč „Votiv-cerkev“. — Dne 18. februarja 1853 spozabil se je bil nek fanatiških političnih strasti zaslepljen mladeneč iz Ogerskega tako dalječ, da vzdignil je nesrečno roko svojo zoper posvečeno osebo Njih Veličanstva, sedajnega cesarja Franc Jožefa, ter jih hotel ob priliki Njihovega sprehoda zavrtno vsmeriti. Božja roka čula je očevidno nad Njihovim življenjem; kajti veliki nož, s katerim jih je hotel prederzni morilec od zadej v vrat zabosti, vjel se je bil v železno zapono ovratnice; pogumni vladar, potegnivši svojo sabljo, se jaderno morilcu koj sami v bran postavi, pritegnili pa so zdajci tudi še drugi, in jeze zdivjani Madžar bil je prijet in po zasluženji kaznovan. Svitlega cesarja visokorodni brat, rajni nadvojvoda in poznejši nesrečni meksikanski cesar Maks sprožil je bil blago misel, naj bi se v spomin te čudovite otebe postavila Bogu v zahvalo krasna cerkev, in res je bil 24.